

УДК 811. 161.1'38

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-10>

ТЕКСТИ ПІСЕНЬ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ВИКОНАВЦІВ У ДЗЕРКАЛІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Дзикович Ольга Володимирівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
проспект Перемоги, 37, Київ, Україна*

Весельська Рената Вікторівна

*студентка факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
проспект Перемоги, 37, Київ, Україна*

Наукове дослідження авторів статті полягає в аналізі текстів німецькомовних пісень через призму культури мовлення і норми мови. В статті дефінуються та широко трактуються ці поняття. Описано чинники, що впливають на формування мовних норм та культури мовлення загалом. Чільне місце посідає фактор впливу засобів масової інформації.

Особлива увага приділена сучасним текстам пісень німецьких гуртів. Оскільки жанр пісні є унікальним за масовістю і соціальною значущістю, пісня має широку аудиторію і користується величезною популярністю. Як вид мистецтва вона відображає мову на певному історичному етапі й передає знання про неї наступним поколінням, а також презентує духовно-культурний рівень нації (а отже, і стан мови) сучасникам світової спільноти. З огляду на це аналіз такого типу тексту представляє практичну цінність та визначає актуальність дослідження.

У статті присутній огляд попередніх досліджень з даної тематики та представлено напрямки наукових пошуків у цьому руслі. Визначено мало досліджені області, що потребують поглибленого вивчення, та зроблено спробу доповнити їх, покладаючись на мету дослідження.

Також розглянуто явище порушення мовної норми на різних рівнях та наведено відповідні приклади з проаналізованого корпусу.

Частотність зафіксованих явищ та представлення особливостей пісенного дискурсу дають підстави окреслити причини порушення мовної норми та сформувані перспективні віхи подальших досліджень з цієї тематики. Особливий інтерес з огляду на міждисциплінарність представляє дослідження прагматичного потенціалу текстів на предмет частотності вживання в них сленгу, зниженої лексики та англіцизмів.

Ключові слова: мовна норма, культура мовлення, мовна помилка, пісня, сленг, англіцизм.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Важливим показником рівня культури людини, її мислення та інтелекту є мовлення. Суспільство, у якому свобода слова стала однією з головних цінностей, відводить не останню роль культурі мовлення у широкому сенсі цього слова. За визначенням Л. Струганець «культура мови – це культивування (удосконалення) літературної мови й індивідуального мовлення, виявлення тенденцій мовного розвитку, реальне втілення у мовній практиці норм літературної мови...» [10, 31]. Паралельно з цим вживається термін «культура мовлення». Культуру мовлення можна трактувати як сукупність навичок і знань людини, які забезпечують цілісне і просте застосування мови з метою спілкування

[1, 11]. На формування культури мовлення впливають такі чинники як система норм літературної мови, сукупність етичних правил свого народу, мета й обставини спілкування, національні уявлення про красу мовлення, мовна освіта і загальна освіченість мовців. Однак, як слушно зазначила Л. Мацько, «культура мовлення залежить від кожного мовця, від того, як він створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію, мовну ауру, що формує мовний смак чи несмак» [6, 3]. У зв'язку з цим вплив засобів масової інформації на культуру мови і мовлення є незаперечним. Особливої уваги заслуговує сучасна музика, яка займає значну частку ефірного часу на радіо та телебаченні.

Жанр пісні унікальний за масовістю і соціальною значущістю, оскільки пісня має широку ауди-

торію і користується величезною популярністю. Як вид мистецтва вона відображає мову на певному історичному етапі й передає знання про неї наступним поколінням, а також презентує духовно-культурний рівень нації (а отже, і стан мови) сучасникам, світовій спільноті. Музика є одним з найпопулярніших видів мистецтва серед молоді, який, хоч і виконує переважно розважальну функцію, має можливість впливати на формування світогляду слухачів, на мовні норми (вимову, мелодику), словниковий запас, тому головною вимогою до контекстуального змісту пісень є правильність, відповідність літературним нормам мови. Тексти пісень є джерелом лінгвістичних, культурних і соціальних тенденцій, що дає змогу виявити та проаналізувати процеси, які відбуваються в мовленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж довгого часу пісенний дискурс розглядався дослідниками як один із різновидів дискурсу ліричної поезії, що пояснюється наявністю низки спільних рис – особливостей ритміко-композиційної будови, художніх засобів створення образів, передачі думок і почуттів автора, наявністю підтексту, «прихованого сюжету» [5, 14]. У роботах останніх десятиліть помітна зацікавленість текстами пісень сучасних виконавців як окремого і важливого явища у культурі будь-якого народу.

Зокрема, російський автор А. Н. Полежаєва у своїй дисертації, присвяченій актуальним проблемам лінгвоекотології пісні, підкреслює вплив популярних пісень на літературну мову та її носіїв. О. С. Кострюкова аналізує текст сучасної популярної ліричної пісні у когнітивному, комунікативному та стилістичному аспектах. О. В. Нагибіна розглядає змістовні та мовні особливості текстів сучасної естрадної пісні. Серед українських мовознавців варто відзначити В. А. Панченка, роботи якого присвячені лінгвостилістичним особливостям сучасної популярної пісні. Попри це питання порушень мовної норми у текстах пісень ще не отримало достатнього висвітлення і тому потребує поглибленого вивчення. До того ж, об'єктом більшості досліджень стали тексти російських або англійських пісень. Ми ж проводимо свій аналіз на матеріалі текстів німецькомовних авторів.

Мета статті полягає у виявленні відхилень від мовної норми у текстах німецькомовних пісень, згідно з якою вирішуються такі **завдання**: дефініція понять «порушення мовної норма» та «помилка», систематизація цих явищ у текстах пісень з наочною демонстрацією на прикладах та їх статистичний аналіз у дібраному матеріалі.

Джерельну основу роботи становлять популярні пісні 2014-2019 років гуртів Rammstein (11 пісень), Clueso (18 пісень), Revolverheld (17 пісень), Kraftclub (7 пісень), що представлено в мережі Інтернет на сайтах songtexte.com, songtextemania.com, azlyrics.com, youtube.com.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, поняття «мовної норми» в лінгвістиці трактується по-різному. Ми використовуємо поняття «норми» в сенсі «літературної норми» німецької мови, яка закріплена у німецьких словниках, граматиках і т.д. З 2006 року провідним виданням у питаннях орфографії німецької мови є словник Дудена.

Виходячи з такого розуміння норми, всі розглянуті в статті явища сучасного німецького розмовної мови можна вважати відхиленнями від норми. Можна виділити такі різновиди ненормативних утворень: орфографічні помилки, лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні, орфоепічні, акцентуаційні аномативи [2, 9].

Учені послуговуються різними термінами, щоб позначити явище, пов'язане із порушенням мовної норми: помилка, огріх, описка, обмовка, похибка, погрішність, неправильність, відхилення, недолік, аномалія, комунікативна невдача, девіація. У нашій роботі для позначення аномативів використовуватимемо лексему «помилка» як більш поширену і відому широкому загалові.

Трактуючи поняття помилки, дотримуємося визначення, запропонованого Т. Бондаренко. «Помилка – це аноматив, тобто таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми і є результатом неправильних мисленневих операцій [2, 7].

Розглянемо конкретно мовні норми, порушення яких часто зустрічаються у текстах пісень.

1. Лексичні норми, які регламентують правила слововживання. У німецькій мові вони зафіксовані насамперед словником Дудена.

2. Граматичні норми, які передбачають правильне вживання граматичних форм слів, усталену побудову словосполучень, речень.

3. Стилiстичні норми, які регулюють правильне вживання мовних засобів відповідно до мети висловлювання та мовленнєвої ситуації

За статистикою найбільшою є кількість помилок на граматичному рівні. Вони зустрічаються у переважній більшості проаналізованих текстів – 80%.

Для німецького синтаксису характерний обмежений порядок розміщення членів речення. Останнє, в свою чергу, пояснюється твердим, чітко фіксованим місцем присудка як структурного центру німецького речення («рамкова конструкція»). Ця обставина не тільки обмежує можливості актуального виділення присудка в разі потреби порядком слів, а й впливає на ці можливості щодо інших членів речення, оскільки певні місця у його лінійній структурі виявляються постійно «закріпленими» за присудком. Наприклад, якщо присудок виражений складною формою, то його незмінна частина стоятиме в кінці речення. Однак у німецькому реченні іноді трапляються порушення рамкової конструкції (die Ausklammerung), коли певне слово чи словоспо-

лучення виноситься за «рамку» і тому привертає більше уваги: *Lass mich nicht vergiften von all dem Zorn* (Clueso – Augen zu).

Ще одним граматичним явищем, не характерним для літературної німецької мови, є опущення членів речення. Наприклад: *Deutschland – dein Atem kalt, so jung und doch so alt* (Rammstein – Deutschland). Тут пропущене дієслово *ist*, яке має виконувати роль присудка. Такі випадки спостерігаємо як у простих, так і у складних реченнях: *Ich mag den kalten Mond, wenn er voll und rund* (Rammstein – Knebel).

Опускатися можуть не тільки присудки, але й інші члени речення. Наприклад: *Du lässt die Welt um mich verblassen, / Kann der Blick nicht von dir lassen* (Rammstein – Diamant). У другій частині речення не вистачає підмета, хоч контекст дозволяє припустити, що на початку повинен стояти займенник *ich*.

До граматичних помилок відносимо також порушення відмінювання слів. Наприклад, неправильне використання особових форм дієслова: *Du kommen mit mich* (Rammstein – Ausländer). У німецькій мові дієслова 2-ої особи однини у теперішньому часі мають закінчення *-st*. Тобто правильно було б *kommst*.

А також вживання неправильних закінчень присвійних займенників: *Ich hol' mir mein Kaffee* (Clueso – Jede Stadt) замість *meinen Kaffee*.

Головною особливістю пісенного дискурсу є невеликий обсяг тексту, а також збереження фонетичної цілісності. Чим коротший текст, тим більш стисло і чітко повинні реалізовуватися зміст, ціль. Потрібно швидко й точно передати значення інформації, використовуючи мінімум часу, мінімум слів, при цьому бути зрозумілими одразу і чітко. До того ж те, що текст покладений на музику, вимагає дотримання певного ритму, темпу, паузації. Від того й прагнення до більш коротких жаргонних та територіальних дублетів, які перейшли з діалекту до загальноживаної сфери, а також скорочень різних слів. Наприклад: *ein – 'n, eine – 'ne, einen – 'nen* тощо: *Die Zeit tickt wie, 'ne Bombe* (Revolverheld – Beste Zeit deines Lebens);

es – 's: Wenn du's willst, dann schafst du's schon (Revolverheld – Beste Zeit deines Lebens);

gerade – grad: Geht grad niemand an das Telefon (Clueso – Niemand an dich denkt);

nichts – nix: Hier geht nix (Revolverheld – Generation Rock).

Особливо поширеним є використання скорочених форм дієслів:

Ich hoffe, ich verletz' dich nicht (Revolverheld – Freunde bleiben).

Тенденція економії мовних засобів і вдосконалення мовної форми сприяють створенню все більшої кількості абревіатур у всіх ланках життя. Словник української мови у двадцяти томах подає таке тлумачення лексеми «абревіатура»: слово, яке утворилося «скороченням двох або кількох

слів, складів чи літер» [8, 75]. Особливо поширеним є утворення усічених форм слів за формулою: *корінь слова + закінчення -i*.

У текстах пісень гурту Kraftclub зустрічаємо такі слова: «Wessi – Einwohner Westdeutschlands»; «Ossi – Einwohner der ehemaligen DDR»; «Assi – asoziale Menschen, Asozialer»; «Drogi – Drogensüchtiger, Drogenabhängiger»; «Idi – Idiot»; «Poli – Polizei».

Лексичні помилки зустрічаються у 60% пісень. Серед них О. П. Глазова виділяє такі: уживання слів у невластивому їм лексичному значенні, порушення лексичної сполучуваності слів, невдалий добір синонімів або антонімів, невмотивоване уживання діалектизмів, сленгізмів, запозичень з інших мов та ін. [4, 167].

На відміну від французів, які захищають свою мову від вторгнення іноземних, передусім англійських слів, в останні роки німці стали дуже часто використовувати англіцизми. Це й призвело до появи дуже поширеного «англійсько-німецького» (*Denglisch = Deutsch + English*).

Слід розрізняти англіцизми та *Denglisch*. Англіцизми – це запозичені з англійської мови слова, найчастіше іменники і субстантивовані дієслова (*e-mail, messenger, laptop*), це поняття є стилістично нейтральним. Форми нової мови *Denglisch* різноманітні. Запозичують не тільки іменники, а й дієслова з прикметниками. Наприклад: *Alles easy, wir denken viel zu viel nach*. Або: *Lass lieber dancen* (Clueso – Utopie). На цьому прикладі видно, що німецькі морфеми приєднуються до англійських слів, завдяки чому запозичені слова підпорядковують правилам німецької граматики.

Англіцизми у текстах сучасних німецьких пісень можна поділити на три категорії [9, 144]: англіцизми, які мають відповідники у німецькій мові, але звучать більш сучасно; англіцизми, які використовуються замість німецьких лексем без потреби; англіцизми, які не мають аналогів у німецькій мові.

До першої категорії відносимо перш за все такі лексеми як *Song* та *dancen*. Вони все частіше вживаються в неформальному спілкуванні замість німецьких слів *der Lied* і *tanzen: Und er träumt davon, von seinem Song* (Clueso – Sein Song).

До другої категорії належать такі слова, як *war, unfair, peace, Cash, Party, Star, Digital: Hallo, wir sind Rockstars* (Revolverheld – Rock'n'Roll).

Прикладами лексем третьої категорії є *Coca-Cola, Clown, Zombie, Whisky, Beat, Tattoo, Punk: Der Beat wird lauter* (Revolverheld – Darf ich bitten). Більшість з них є інтернаціоналізмами, тобто звучать однаково у різних мовах.

Англіцизми охоплюють багато сфер життя. Використання слів, що стали міжнародними через відсутність еквівалентів, характеризується зазвичай збереженням англійської орфографії.

Можна звернути увагу на вислови *Digitaler Sex, Wellness Wochenende*, у яких англійські

слова синтаксично пов'язані з німецькими іменниками. Таким чином, прикметник *digital* відмінюється і отримує закінчення чоловічого роду однини називного відмінку: *digitaler*. Інша ситуація з іменником *Wellness*, яке сполучене зі словом середнього роду в однині *Wochenende*. Англійські слова поєднуються з німецькими відповідно до граматичних норм німецької мови (граматична асиміляція). Жодних граматичних трансформацій не спостерігаємо, крім використання німецької флексії у прикметника англійського походження.

Музиканти, чії тексти стали предметом аналізу, вважають англійську мову більш привабливою, престижною у молодіжній сфері. Англіцизми вносять новизну, визначають мовний портрет молодої людини, але часто ускладнюють розуміння [9, 128].

Німецькі виконавці запозичують слова не тільки з англійської, але й з інших, переважно європейських, мов. Нижче подано куплет з пісні «Ausländer» гурту Rammstein, де спостерігаємо мішанину з 6 мов – німецької, англійської, французької, італійської, іспанської, російської, що порушує будь-яку логічність тексту. Виконавець вживає більше слів іншомовного походження, ніж власне німецьких.

Ich bin Ausländer

Mi amor, mon cheri

Ausländer

Ciao ragazza, take a chance on me

Ich bin Ausländer

Mon amour, Ya lyublyu t'ebya

Ein Ausländer

Come on, baby, c'est (c'est c'est) la vie

Сленг є однією з важливих складових будь-якої мови. Він вважається стилістично маркованою лексикою і широко використовується як у розмовному мовленні, так і в художній та публіцистичній літературі. Мішенню створення сленгових синонімів найчастіше стають слова з яскраво вираженими позитивними або негативними семами. Так у текстах німецьких пісень часто зустрічаються загальноновживані слова *super, prima, klasse, toll*, а також такі сленгізми як *geil, cool, krass: Du bist zu cool für diese Welt* (Clueso – Niemand an dich denkt).

Частота вживання сленгових висловів у німецьких музичних текстах досить висока і обумовлена бажанням музикантів зробити свої ідеї зрозумілими та близькими для молоді, вживаючи для цього спеціальні мовні засоби [3, 47].

Сленг підсвідомо сприймається як маркована мова, мова-шифр, завдяки їй молодь упізнає «своїх» людей, які належать до їхньої групи.

Стилістичні норми передбачають приналежність того чи іншого мовного засобу до певної сфери культурномовленнєвої діяльності, тобто застосування слів, виразів, словоформ, способу сполучуваності слів, типів «синтаксичних конструкцій у певних контекстах і культурно-мовленнєвих ситуаціях» [7, 32]. До стилістичних помилок належить усе, що руйнує єдність стилю висловлювання: неправильний вибір слів, порушення лексичної сполучуваності, повторення слів, невиправдане вживання слів зі стилістичною забарвленням. До останнього відноситься зокрема використання сленгізмів та зниженої лексики.

Активність зниженої лексики у розмовній мові, при неформальному спілкуванні суттєво зросла в останні роки. Розмовна манера, притаманна так званому «нон-стандарту», яка супроводжується актуалізацією зниженої лексики, охоплює усе більш широкі верстви населення. Ці процеси знаходять своє відображення у друкованому вигляді (журнали, книжки, електронні ЗМІ, кіно), в усній публічній мові політичного характеру, у художній літературі, театральних виставах, а також у текстах пісень.

В англійській мові слово *fuck* заповнило весь мовний простір нецензурної лексики. У німецькій мові спостерігаємо схожу тенденцію зі словом *Scheiße*. Можна припустити, що це пов'язано з прагненням до спрощення мови. У текстах пісень це слово часто комбінується з іншими лексичними одиницями, а також виступає складовою частиною складних слів, чим посилює вже існуюче значення лайливості або створює його. Наприклад: *Du bist hier jetzt nicht mehr zu Haus, und Scheiß auf „Freunde bleiben“* (Clueso – Freunde bleiben).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особливості пісенного дискурсу сприяють тенденції економії мовних засобів і вдосконалення мовної форми. Глобалізація інформаційного та культурного світу призводить до надмірного використання в німецьких піснях слів іншомовного походження, цілих висловів та речень іноземними мовами, а також сленгової та ненормативної лексики. Дослідження цих мовних явищ представляє особливий інтерес з огляду на міждисциплінарність і відкриває перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
2. Бондаренко Т.Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 20 с.
3. Гаврилова Т.И. Сленг как социолингвистическое явление в современном немецком языке. *Известия Юго-Западного государственного университета*. Курск, 2014. Выпуск 2. С. 42–50.
4. Глазова О.П. Українська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Ранок, 2018. 259 с.
5. Дунашева Л. Конструирование гендера в блюзе и рэпе: глобальное и локальное. Нижний Новгород, 2013. 213 с.
6. Мацько Л.І. Стилістика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 411 с.
7. Пилинський М. Мовна норма і стиль. Київ, 1976. 285 с.
8. Словник української мови у двадцяти томах / редкол.: В.М. Русанівський та ін. Київ: Наукова думка, 2010. Том 1. 911 с.
9. Соболев И.Д. Лингвопрагматический потенциал текстов современных немецкоязычных песен (стиль рок): дис. канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 2019. 210 с.
10. Струганец Л.В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга, 2000. 88 с.

REFERENCES

1. Babych, N. (1990). *Osnovy kultury movlennya* [Fundamentals of Speech Culture]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
2. Bondarenko, T.G. (2003). *Typologiya movnyh pomylok ta yih usunennya pid chas redaguvannya zhurnalistskyh materialiv* [Typology of language errors and their elimination by editing journalistic material]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Havrilova, T.I. (2014). *Sleng kak soziolingvisticheskoe yavleniie v sovremennom nemeckom yazykie* [Slang as a sociolinguistic phenomenon in modern German]. *Izvestiya Yugo-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta*. Kursk [in Russian].
4. Hlazova, O.P. (2018). *Ukrainska mova. Pidruchnyk dla 10 klasu zakladiv zahalnoyi serdnioyi osvity* [Ukrainian language. A textbook for the 10th grade of general secondary education institutions]. Kyiv: Ranok [in Ukrainian].
5. Duniashева, L. (2013). *Konstruirovaniie genдера v bluze i repe: globalnoe i lokalnoe* [Building gender in blues and rap: global and local]. *Nizhnii Novgorod* [in Russian].
6. Macko, L.I. (2003). *Stylistyka ukrainskoyi movy* [Stylistics of the Ukrainian language]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
7. Pylynskyi, M. (1976). *Movna norma i styl* [Language norm and style]. Kyiv.
8. *Slovyk ukrainskoi movy u dvadzyaty tomah* [Dictionary of the Ukrainian language in twenty volumes]. (2010). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
9. Sobolev, I.D. (2019). *Lingvopragmaticheskii potencial tekstov sovremennyh nemeckoyazychnyh pesen (stil rok)* [Linguo-pragmatic potential of texts of modern German-language songs (rock style)]. Moskva [in Russian].
10. Struganez, L.V. (2000). *Kultura movy. Slovyk terminiv* [Language culture. Glossary of Terms]. Ternopil: Navchalna knyga [in Ukrainian].

LYRICS OF CONTEMPORARY GERMAN ARTISTS IN THE MIRROR OF SPEECH CULTURE

Dzykovich Olga Volodymyrivna

PhD in Philology,

*Associate Professor at the Department of Theory, Practice and Translation of German
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Prospect Peremohy, 37, Kyiv, Ukraine*

Veselska Renata Viktorivna

Student of Philological Faculty

*National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Prospect Peremohy, 37, Kyiv, Ukraine*

The scientific study of the authors of the article is to analyze the texts of German songs through the prism of the language culture and the norms of language. These concepts are defined and widely interpreted in the article. The factors that influence the formation of language norms and the culture of speech in general are described. Main factor is the influence of the media.

Particular attention is paid to the contemporary lyrics of the German bands. Because the genre of the song is unique in mass and social significance, the song has a wide audience and is very popular. As a form of art, it reflects language at a certain historical stage and imparts knowledge about it to the next generations, as well as presents the spiritual and cultural level of the nation (and therefore the state of language) to the contemporaries of the world community. In view of this, the analysis of this type of text is of practical value and determines the relevance of the study.

The article provides an overview of previous research on this topic and presents the directions of scientific research along this line. Little studied areas have been identified and attempts have been made to supplement them with a view to the purpose of the study.

The phenomenon of language impairment at different levels is also examined and relevant examples from the analyzed corpus are given.

The frequency of recorded phenomena and the presentation of peculiarities of song discourse give reason to outline the reasons for the violation of the linguistic norm and to form promising milestones for further research on this topic. Of particular interest in the context of interdisciplinarity is the study of the pragmatic potential of texts for the frequency of the use of slang and anglicisms.

Key words: *language norm, speech culture, language error, song, slang, anglicism.*